

Leersessies Proeftuinen Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming

In de proeftuinen van het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming wordt gezamenlijk gewerkt aan een nieuwe werkwijze voor de bescherming van kinderen, gezinnen en huishoudens. Bij de ontwikkeling hiervan is het van belang met elkaar te reflecteren en van elkaar te leren. Om onderling kennis, ervaring en adviezen uit te wisselen organiseren het Nederlands Jeugdinstituut, Verwey Jonkerinstituut en Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming verschillende leersessies. De opbrengsten van elke leersessie zijn in dit document verzameld. Deelnemende proeftuinen kunnen de gedeelde kennis gebruiken om hun eigen werkwijze te versterken.

Leersessie 1: Vertragen en verdragen

Opbrengst en inzichten

Werken aan echte, blijvende verandering in gezinnen en huishoudens met complexe problemen is taai werk. De druk en verwachtingen bij jezelf, je organisatie en de maatschappij zijn hoog. Niets is dan fijner dan een quick fix. Maar in de praktijk horen je machteloos of angstig voelen en het soms gewoon niet weten erbij. Ongemak is wezenlijk onderdeel van ons werk. Dit ongemak niet wegnemen maar benoemen is een belangrijke sleutel voor duurzame verandering. Je kunt het herkennen van ongemak zien als een hulpmiddel om belemmerende patronen te doorbreken en het over een andere boeg te gooien.

'Juist met de proeftuin moet je soms risico's nemen en minder snel teruggrijpen op de gangbare route. Dat geeft soms best een ongemakkelijk gevoel.'

'Mooi is dat er niet meer na elkaar wordt gewerkt, maar samen en dat je bij een gezin blijft in plaats van uitvoegt. De keerzijde is dat dit geregeld een machteloos gevoel geeft.'

Inzichten

- **Gezamenlijke taal om te kunnen improviseren.**
Elkaar kennen en waarderen is nodig om de dialoog met elkaar te voeren en samen te werken. Dan ga je steeds meer dezelfde taal spreken; je begrijpt elkaar beter en sneller;
- **Een cultuur van leren en reflecteren ontwikkelen.**
Een lerende mindset is nodig in verbinding met het perspectief van het gezin/huishouden. Dit is een 'opdracht' aan iedereen; beleidsmakers, bestuurders, managers, uitvoerend professionals.
- **Omgaan met verwachtingen van de 'buitenwereld'.**
Vertragen in spannende situaties leidt soms tot onbegrip en ongemak. Blijf hier met elkaar over in gesprek.

Om als jazzorkest te kunnen improviseren, is het van belang dat de orkestleden op de hoogte zijn van elkaar en van hun unieke bijdrage. Anders klinkt het nergens naar. Dit geldt ook voor de proeftuinen: je kunt niet gaan improviseren als je elkaar niet verstaat.

Leersessie 1: Vertragen en verdragen

Helpende vragen

Hoe ga jij zelf om met ongemakkelijke situaties of gevoelens in je werk? Welke belemmerende patronen en bijbehorende ongemakkelijke gevoelens herken jij? Hoe ga je daarmee om?

Belemmerde patronen zijn bijvoorbeeld:

- Onzekerheid: knoop in je maag niet benoemen
- Strijd: eigen werkproces leidend maken
- Irritatie: veel praten over verantwoordelijkheden
- Ongeduld: andere overtuigen

Wanneer deden we het anders en wat leverde dat op?
Reflecteer op situaties waarin jullie het anders deden:

- Wat heb je anders gedaan?
- Wat gebeurde er toen?
- Hoe voel jij je daarbij?

*'Het is nooit
zeker of je
de juiste keuze
maakt. Moet ik
toch overnemen
en ingrijpen?'*

*'Vertragen is
iets anders dan
niets doen.'*

*'Vertragen en verdragen vraagt altijd meer van
jezelf dan direct ingrijpen en doorpakken.'*

*'We voelen vaak de drang om het ongemak in ons
werk weg te nemen. Maar lossen we daarmee
ook het dilemma van kinderen of opvoeders op?'*

Een samenwerking met:

VERWEY
Instituut
JONKER

Toekomstscenario
kind- en gezinsbescherming

HOGESCHOOL
ROTTERDAM

Hulpbronnen

Het Ondersteuningsteam:

- Publicatie Twijfel als krachtig gereedschap >

Nederlands Jeugdinstituut:

- Samen bereiken wat niemand alleen lukt >
- Podcasts 'De droom van Amalia' >
- Aan de slag met reflectie >

Overig:

- Vertragen, verdragen én advies vragen - Kind & Adolescent Praktijk www.kaponline.nl/magazine

Leersessie 2: Analyseren

Opbrengst en inzichten

Er gebeurt veel rond de gezamenlijke verklarende analyse en iedereen ziet de noodzaak. Er is op dit moment nog geen eenheid van taal en het ontbreekt aan een gezamenlijke inhoudelijke basis (zie illustratie). Iedereen is op verschillende manieren bezig met 'analyse', vanuit verschillende formats en verschillende doelstellingen. Toch zien we wel een aantal gedeelde waardes en dilemma's.

'De valkuil is om als professional te veel in te vullen, dat je in één huisbezoek een mooie verklarende analyse hebt en dat presenteert aan het gezin als 'dit is het', terwijl het gezin dat niet zo voelt'

Waardes

We zien een aantal gedeelde waardes:

- **Langzaam maar duurzaam.** Een gezamenlijke verklarende analyse voorkomt de fuik van snel oplossingen zoeken, symptoombestrijding en tunnelvisie. Je komt tot duurzame oplossingsrichtingen voor het versterken van het gezin.
- **Het gezamenlijke verhaal.** Het proces van analyse helpt om het gezamenlijke verhaal te maken. Dan houden ouders grip, krijg je samen zicht op oorzaken en zet je stappen die navolgbaar zijn.
- **Breed kijken.** De analyse gaat over belemmerende en versterkende factoren. En het gaat over (alle leden van) het gezin en hun omgeving.

'Het vraagt rust in het hoofd, een beetje een mindshift, maar uiteindelijk geeft het wel veel meer inzicht. Ook voor het gezin.'

informatie verzamelen
andere uitkomsten dan jij in je hoofd had
korte termijn oplossingen versus lange termijn
doorvragen, en verder doorvragen
overzicht creëren
schuren met het gezin
systeemgericht
aansluiten bij het gezin
het breed trekken
integrale analyse
samen inzicht krijgen
uitvraag op onveiligheid
diepgang
gezinsbreed dus samen met andere
langzamer maar duurzamer
aandacht voor wat goed gaat
patronen duiden
elke maand evalueren
juist ook kijken naar hoe het wel kan
waar mag je komen in het gesprek
kernoorzaak identificeren
onbevooroordeeld
verslaglegging
alle levensgebieden
eerst relatie opbouwen
samen invullen
breed uitvragen
samenwerking
motivatie
inventariseren
perspectieven
integratief beeld
tenuitvoerlegging van tunnelvisie
vooral behulpzaam voor professionals
bundelen van krachten

Leersessie 2: Analyseren

Dilemma's

We zien ook een **aantal gedeelde dilemma's**:

- Hoe ga je om met veiligheidszorgen in de gezamenlijke verklarende analyse? En hoe zorg je dat je met de *Top 3 methode* breed blijft kijken? We zochten in de bijeenkomst naar de werkzame elementen van beiden en hoe die met elkaar te verbinden. Hoe houd je oog voor veiligheid én ben je bezig samen met het gezin de onderliggende oorzaken aan te pakken? Omdat we weten dat dit hele complexe situaties zijn waar veiligheid waarschijnlijk een terugkerend onderwerp moet zijn. De methodes moeten de professional hierbij ondersteunen om stappen te kunnen zetten met het gezin.
- Wie voert de analyse uit in de samenwerking tussen lokaal team en regionaal veiligheids-team? Wie de gezamenlijke verklarende analyse uitvoert verschilt op dit moment per proeftuin. Het is wel belangrijk dat hier afspraken over zijn en dat gezinnen daarbij betrokken zijn. Als het wijkteam aanleiding heeft gezien om met het gezin samen een analyse te maken dan is dat het startpunt voor vervolg. Als dat nog niet is gebeurd, doe je dat mogelijk samen met het lokale team.

'Hoe komt het dat we vrijwel nooit toekomen aan het voltooien van fase 2 en fase 3 van de Top 3?'

Helpende vragen

- Hoe laten we de diverse methodes ondersteunend zijn aan ons werk?
- Hoe zorgen we ervoor dat we de werkzame elementen uit de methodes toepassen en met elkaar verbinden?
- Van wie is de gezamenlijke verklarende analyse? In hoeverre zien wij die als cyclisch of juist als iets statisch? En wat betekent dat voor ons werk?

We weten dat veiligheid een terugkerend onderwerp is in de gezinnen/huishoudens waarmee we werken. Dat moet steeds weer worden besproken en bevraagd. Hoe houd je oog voor veiligheid én ben je bezig samen met het gezin de onderliggende oorzaken aan te pakken? De diverse methodes moeten de professional hierbij ondersteunen om stappen te kunnen zetten met het gezin.

'Het is belangrijk om niet de hele tijd de dingen te willen oplossen, maar heel erg je te richten op versterken van het gezin'

Een samenwerking met:

VERWEY Instituut
JONKER

 Toekomstscenario
kind- en gezinsbescherming

 **HOGESCHOOL
ROTTERDAM**

Hulpbronnen

- [Factsheet verklarende analyse >](#)
- [Samenwerken aan een verklarende analyse in de jeugdbescherming >](#)

Leersessie 3: Veiligheid

Opbrengst

Onveiligheid is altijd relatief. Een momentopname. Wat veilig is en wat niet is moeilijk te objectiveren. Professionals maken vaak verschillende inschattingen. Ook onderling kijken ouders, professionals en andere betrokkenen vaak anders naar dezelfde situatie. Het gaat erom de feiten, signalen en zorgen gezamenlijk betekenis te geven.

'Ik heb het gevoel dat wij de kaders van veiligheid moeten bepalen. Maar soms moet je dit loslaten en aansluiten bij de definitie van veiligheid die het gezin heeft. Dit is spannend en ook ongemakkelijk.'

Inzichten

1 Blijf in gesprek over onveiligheid

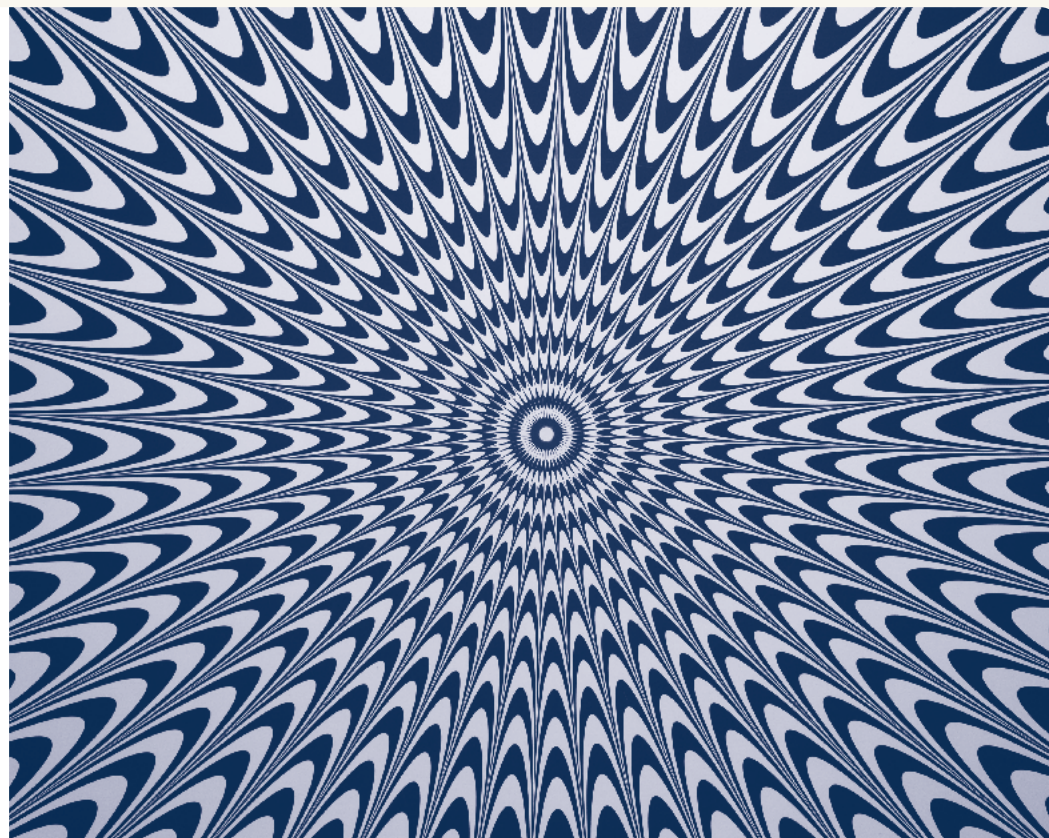
Onveilige situaties voor kinderen en jongeren komen zo vaak voor, dat dit een gewoon en terugkerend onderwerp zou moeten zijn in gesprekken met ouders. We willen een open gesprek kunnen voeren als er zorgen over kinderen en ouders zijn. Ouders zouden niet bang hoeven te zijn om aan te geven dat ze hun situatie niet aankunnen. Dat kunnen we doen door onderzoekend, zonder oordeel en zonder ingrijpen met hen daarover in gesprek te zijn, in de taal en werkelijkheid van een gezin. Dat heb je niet voor elkaar in drie of vier contactmomenten. We moeten elkaar echt goed leren kennen.

Naast de zorgen spreken we ook over de toekomst met het gezin; hoe ziet hun veiligheid er in de toekomst uit? En hoe ziet hun

ouderschap er in de toekomst uit? We willen een toekomstperspectief maken met gezinnen of huishoudens.

2 Onveiligheid is vaak structureel en complex

In de gezinnen/huishoudens waar wij bij betrokken zijn is vaak al lange tijd sprake van onveiligheid. In zo'n structureel onveilige omgeving ontstaan op sommige momenten **acuut onveilige situaties**. Dat vraagt direct handelen om de veiligheid te borgen. Voor deze momenten, en om deze momenten zoveel mogelijk te voorkomen, maak je samen met de betrokkenen een **veiligheidsplan**. Dat maakt duidelijk wie wat te doen heeft. Daarnaast vraagt een complexe situatie ook dat je vanaf de start aandacht hebt voor de **achterliggende problematiek**.

Leersessie 3: Veiligheid

Inzichten - vervolg

In een analyse kijk je naast de brede problematiek, naar achterliggende oorzaken, patronen en de functie van onveiligheid. Dat is nodig om een passend en gedragen **hulpverleningsplan** te maken. Gebruik hiervoor als hulpmiddel de [Gezinsprofielen](#).

3 Samenwerking

De structureel complexe situatie van sommige huishoudens is niet door één partij op te lossen. Dit vraagt een stevige focus op samenwerking met het gezin, met het netwerk en andere professionals.

In de samenwerking met andere partijen gaat het vaak over regie: wie is waarvoor verantwoordelijk? Als samenwerkingspartners willen wij meer de focus leggen op het gezamenlijk dragen van verantwoordelijkheid en een bewuste inzet van ieders expertise. Wat past er bij dit gezin in deze situatie? We willen investeren in gezamenlijk commitment op vertragen en verdragen; het aandurven om een pas op de plaats te maken, samen vol te houden als het niet meteen goed gaat, en verder te kijken dan meteen erop af.

Helpende vragen

- In hoeverre zijn wij met ouders in gesprek over hun beeld van veiligheid en onveiligheid? Wat is hun werkelijkheid en hun taal daarvoor?
- Hoe zorgen wij voor eenheid van taal in de samenwerking met onder andere het lokale team?
- Kun je vooraf een samenwerkingsmodel afspreken of kijken we naar wat er past bij het gezin in de specifieke situatie?

'Onveiligheid kan veilig voelen voor de slachtoffers. Zo ben je het gewend, je weet wat je kan verwachten, dat is vertrouwd'

'Ik vind het makkelijker om met een gezin te praten over (on)veiligheid dan met andere professionals'

'Een fundamentele fout die we nog steeds maken, is dat we denken in individuen in plaats van in systemen en gezinnen'

'We moeten praten in de taal en werkelijkheid van het gezin. Dat is een ander gesprek dan wat we binnen het team hebben'

Een samenwerking met:

VERWEY
Instituut
JONKER

Toekomstscenario
kind- en gezinsbescherming

HOGESCHOOL
ROTTERDAM

Hulpbronnen

- [Gezinsprofielen achter het geweld](#) >
- [Inspiratiebundel Toekomstscenario](#) >
- [Augeo Magazine: On-veiligheid](#) >
- [Veiligheid in gezinnen: een zaak voor iedereen](#) >

Leersessie 4: Informele steun

Opbrengst

Bij het werken aan duurzame veiligheid in het gezin is samenwerken met de mensen om het gezin of huishouden een essentieel onderdeel van de cultuurverandering die we voorstaan binnen de proeftuinen. We werken aan duurzame verbindingen voor het gezin of huishouden zodat het gezin zich versterkt voelt. Dat kost tijd, aandacht en professionaliteit.

‘Omdat we sterk gefocust zijn op de problemen, zien we soms over het hoofd welke veerkracht er is en welke talenten er zijn. Door hier meer aandacht aan te besteden, kunnen we mensen niet alleen ondersteunen in hun problemen, maar ook versterken’

Inzichten

1 Verbondenheid van het gezin met anderen draagt bij aan welzijn en veerkracht.

Daarmee is informele steun een beschermende factor voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Elk kind en elk gezin of huishouden heeft mensen om zich heen waar ze zich in meer of mindere mate verbonden mee voelen. Ook al ken jij ze als professional (nog) niet of past de invloed die zij hebben niet altijd binnen jouw normen en waarden. Door te werken aan verbondenheid tussen het gezin/ huishouden en mensen om hen heen draag je bij aan de voortzetting van het alledaagse leven, ook wanneer

er sprake is van professionele hulp, jeugdbescherming en uithuisplaatsing.

2 We verhouden ons tot de mensen die er zijn.

De mensen rond het gezin of huishouden hebben hun eigen dynamiek en wisselwerking met hen. Ook als je ze niet aan tafel vraagt of krijgt. Als professional moeten we daarmee omgaan, ons ermee proberen te verbinden en ons af te vragen hoe zij kunnen bijdragen aan versterking van het gezin of huishouden. Het zoeken naar en samenwerking opbouwen met de mensen om het gezin/ huishouden heen maakt je werk op korte termijn

misschien ingewikkelder. Op langere termijn helpt het je doordat je bouwt aan duurzame verbindingen. Ook vergroot je de kans op duurzame veiligheid die standhoudt na het beëindigen van professionele hulp.

3 Het kost tijd, aandacht en professionaliteit om een werkrelatie op te bouwen met (de mensen rond) het gezin of huishouden.

Je maakt gebruik van een systemische, intergenerationele blik en cultuur sensitieve houding. Denk ook aan de kennis en kunde van ervaringsdeskundigen of vrijwilligers van georganiseerde informele steun.

Leersessie 4: Informele steun

Inzichten - vervolg

Zij kunnen bruggen slaan tussen traditionele hulpverlening en de mensen in de buurt.

Een lange adem is nodig, bijvoorbeeld als er niet gelijk zicht komt op wie een rol spelen of wanneer er langer gewerkt moet worden aan vertrouwen. Het vraagt om reflectie naar jezelf, en steun en tegenspraak voelen van je organisatie en collega's. Je moet voelen dat je mag gaan onderzoeken en uitproberen, wetende dat het niet in een keer goed zal gaan en je mag leren.

4 Sta stil bij wat je vraag is aan de mensen rond het gezin of huishouden

We zien grofweg twee typen verwachtingen vanuit de proeftuinen richting de mensen om het gezin heen:
De eerste is gericht op het kijken vanuit de problemen;

De vraag om een bijdrage te leveren aan de acties in het hulpverlenings- of veiligheidsplan. Denk aan iemand die het kind kan opvangen uit school of iemand die helpt toezicht te houden op het nakomen van afspraken. Dit ontlast jou als professional op de korte termijn, maar de ervaring leert dat een risico bestaat op overbelasting van het informele netwerk, wat kan leiden tot spanningen of breuken tussen deze mensen en het gezin/ huishouden. De andere vraag kijkt juist vanuit de kracht van het informele netwerk: wat doen mensen (al) om het gezin/ huishouden te versterken en veerkrachtiger te maken? Wat betekenen de mensen voor het gezin? Welke talenten en mogelijkheden hebben zij? Wat kunnen en willen zij bijdragen? Deze insteek is de meest duurzame maar vraagt veel tijd en aandacht.

‘Stel dat er in mijn eigen gezin iets zou zijn. Ik mag hopen dat ze dan eerst bij mijn ouders aankloppen’

‘Er zit heel veel aan vast dus je moet er erg van overtuigd zijn dat dit het is. Anders is het één van de vele vinkjes’

‘Soms is het al vrij complex wat je aan de keukentafel bespreekt. Nu haal je er nog een dynamiek bij waar je buikpijn van krijgt. Het brengt veel inzichten, maar hoe deal je ermee?’

Helpende vragen

- Het samenwerken met het netwerk om gezinnen heen vraagt veel tijd en aandacht. Wat heb je van je collega's en je organisatie nodig om echt anders te kunnen gaan werken?
- Hoe voorkom je dat je te veel vraagt van de mensen om het gezin? Of dat zij te veel verantwoordelijkheid voelen? Hoe voer je daar met hen het gesprek over?
- Hoe bouw je aan vertrouwen en hoe ga je om met schaamte om anderen rond het gezin te betrekken?
- Hoe houd je vol als er nog niemand lijkt te zijn rond het huishouden of gezin? Zijn er georganiseerde vrijwilligersinitiatieven die betrokken kunnen worden? Kunnen die op langere termijn een brug slaan naar mensen in de buurt??

Een samenwerking met:

VERWEY
Instituut
JONKER

Toekomstscenario
kind- en gezinsbescherming

HOGESCHOOL
ROTTERDAM

Hulpbronnen

- [Circulaire Zorg](#)
- [Handreiking Informele steun in de jeugdhulp](#)
- [Werkboek sociale steun](#)
- [Samenwerken met het informele netwerk in de jeugdbescherming](#)
- [Samenwerken met het informele netwerk, zo doe je dat!](#)
- [Collectief informele steun kind & gezin](#)
- [Wegwijzer informele gezinssteun](#)
- [podcastreeks](#)
- [Praat-kaartspel 'Wie is voor jou belangrijk?'](#)